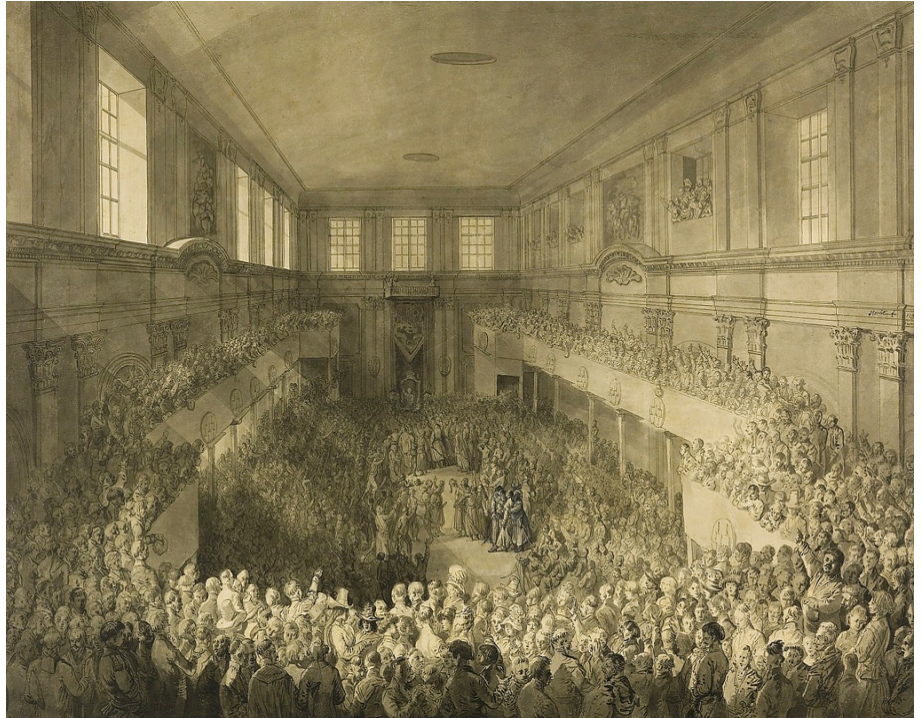


PARAFIALNY NIEZBĘDNIK PATRIOTYCZNY nr 1

KONSTYTUCJA 3 MAJA

Jak to się stało?

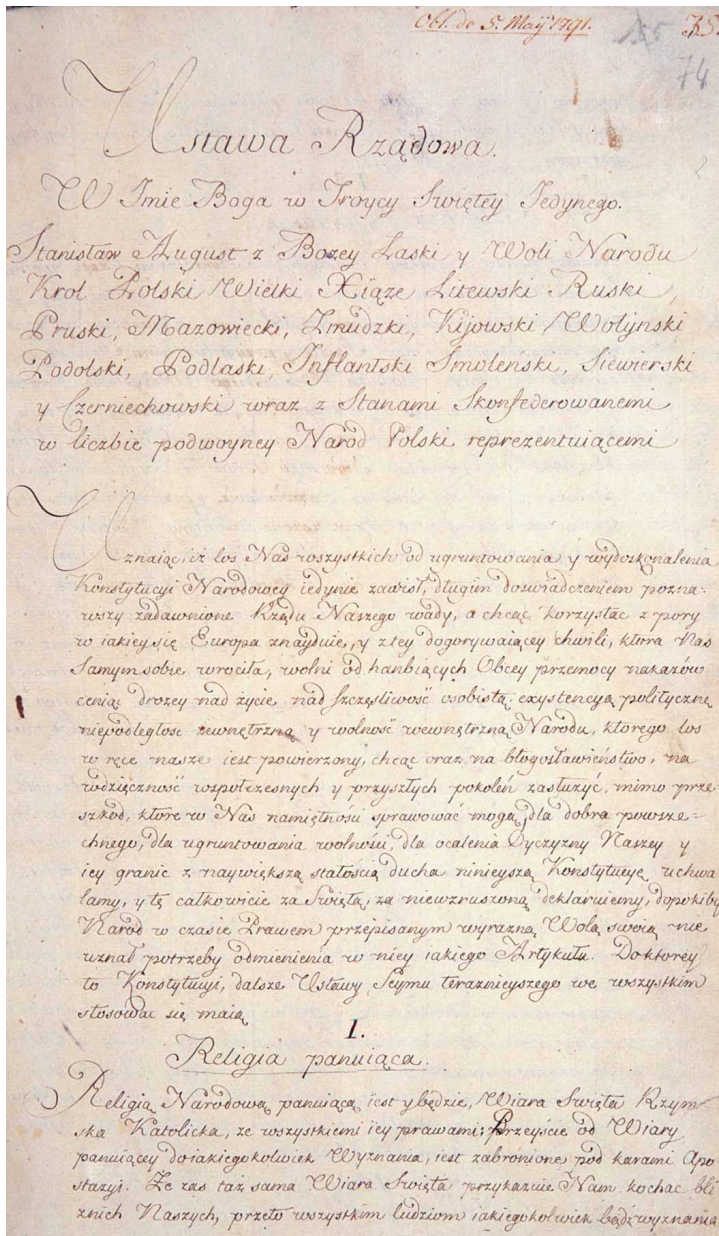
Konstytucja 3 Maja to ustawa zasadnicza, którą uchwalił w dniu 3 maja 1791 r Sejm Wielki. Jej celem było przełamanie pogłębiającej się anarchii politycznej, unowocześnienie ustroju społecznego i zapobieżenie ostatecznemu upadkowi I Rzeczypospolitej oraz przywrócenie jej roli międzynarodowej, którą utraciła uzależniając się od mocarstw ościennych. Prace Sejmu Wielkiego możliwe były dzięki – niestety krótkotrwałej – sprzyjającej nam koniunkturze



międzynarodowej, polegającej na chwilowym ochłodzeniu stosunków między Prusami, a Rosją i zaangażowaniu się tej ostatniej w konflikt z Turcją. Korzystając z tej sposobności posłowie (zwłaszcza reprezentujący tzw. stronnictwo patriotyczne i obóz królewski) doprowadzili do uchwalenia szeregu ustaw modernizujących państwo (w tym finanse i wojsko). Ukoronowaniem tych działań legislacyjnych była właśnie „Ustawa Rządowa” (tzn. regulująca ustrój) zwana popularnie Konstytucją 3 Maja.

Zwolennicy reform mieli wielu wrogów . Byli wśród nich jawni i ukryci zdrajcy opłacani przez Rosję, ale również osoby szczerze zatroskane o losy kraju lecz ślepo przywiązane do istniejących stosunków, lękające się reform i nie rozumiejące, że ich brak doprowadzi Polskę do zagłady. Licząc się z siłą opozycji patrioci zdecydowali się projekt Konstytucji przygotować w tajemnicy, w wąskim gronie osób, a dopiero potem przedstawić ją posłom. Autorami projektu byli m.in. król Stanisław August Poniatowski, Ignacy Potocki, Stanisław Małachowski i Hugo Kołłątaj Zdecydowano, że głosowanie odbędzie się 3 maja 1791, w dniu w którym do stolicy nie powróciła jeszcze z ferii wielkanocnych większość posłów opozycyjnych zaś zwolennicy reform, uprzedzeni o mającej się odbyć debacie, stawili się niemal w komplecie. Ustawę uchwalono bez głosowania, przez aklamację. Sala obrad i najbliższe okolice Zamku Królewskiego otoczone było przez wojsko i zwolenników reform głośno wyrażających swój entuzjazm. Po przyjęciu ustawy król, posłowie i tłum obserwatorów udali się do katedry św. Jana by uroczyście zaprzysiąc Konstytucję. 5 maja 1791 ustawę zarejestrowano, czyniąc ją tym samym obowiązującą mimo sprzeciwów opozycji.

Jakie były najważniejsze postanowienia konstytucji?



W świetle postanowień Konstytucji Rzeczpospolita stać się miała nowoczesną monarchią parlamentarną.

Wprowadzano zasadę zwierzchności narodu oraz trójpodział władzy. Władzę ustawodawczą miał pełnić stale gotowy do pracy dwuizbowy sejm na którym decyzje zapadać miały większością głosów (zniesiono *liberum veto*). Gruntownie zreformowano też prace sejmików szlacheckich.

Władzę wykonawczą stanowił dziedziczny król wraz z rządem zwanym Strażą Praw. Ministrowie odpowiadali politycznie przed parlamentem. Straży Praw podlegała też zmodernizowana administracja państwowa. Władzę sądowniczą pełnić miały rozmaite zreformowane sądy i trybunały. Konstytucja naruszała dotychczasowy monopol praw politycznych szlachty utrzymując jednak jej dominującą rolę. Zapisy ustawy ograniczały samowolę magnatów oraz prawa polityczne szlachty nieposiadającej ziemi. Nadano nowe uprawnienia gospodarcze oraz pewne prawa polityczne mieszczanom, co było nowością w polskim ustawodawstwie. Chłopów brano pod opiekę prawa, nie zmieniając jednak ich położenia względem panów.

Ponadto Konstytucja deklarowała swobody wyznaniowe przyznając jednocześnie tradycyjne pierwszeństwo religii katolickiej jako panującej, podkreślała wagę armii narodowej, znosiła wolną elekcję, konfederacje szlacheckie i prawo oporu wobec króla oraz likwidowała niemal wszystkie odrębności między Koroną (Polską), a Litwą.

Co się wydarzyło dalej?

Zwolennicy reformy państwa dążyli do jak najszybszego wprowadzenia w życie zapisów Konstytucji 3 Maja oraz innych postanowień Sejmu Wielkiego. W tym celu intensywnie przygotowywali rozmaite akty wykonawcze niższego rzędu i tworzyli warunki dla ich praktycznego wdrażania. Pozyskiwali też zwolenników reform i podejmowali polemikę z oponentami. Dla intensyfikacji tych prac zawiązano Zgromadzenie Przyjaciół Ustawy Rządowej – rodzaj klubu politycznego („partii”) założonego przez obóz patriotyczny. Niestety, zaplanowanym na kilka lat i rozpoczętym z rozmachem, działaniom reformatorów kres położyła konfederacja targowicka. Był to zorganizowany pod protekcją rosyjską z inicjatywy polskich magnatów związek przeciwników reform. Oficjalnie zawiązano go 14 maja 1792 w Targowicy, faktycznie 2 tygodnie wcześniej w Petersburgu.

Targowiczanie zwrócili się do Rosji o pomoc zbrojną w obaleniu Konstytucji 3 Maja i przywróceniu dawnych praw. Jednocześnie prowadzili kampanie propagandową odwołując się do dawnych tradycji „złotej wolności szlacheckiej” i strasząc widmem rewolucji w Polsce, co powiększało grono ich zwolenników. Wojska rosyjskie wkroczyły na teren Rzeczypospolitej. Rozpoczęła się tzw. „wojna w obronie konstytucji”. O klęsce obozu patriotów (mimo sukcesów pod Dubienką czy Zieleńcami) zdecydował akces króla do Targowicy. Tym samym wojsko otrzymało rozkaz zaprzestania walk, co jednak – wbrew nadziejom polskiego monarchy – nie uchroniło Polski przed kolejnym rozbiorem. Odbywający się w Grodnie w 1793 sejm rozbiorowy anulował większość postanowień Konstytucji 3 Maja przywracając dawny anachroniczny ustrój i protekcję Rosji nad pogrążonymi w totalnym chaosie resztkami Rzeczypospolitej.

Patrioci raz jeszcze próbowali odzyskać suwerenność wzniecając w 1794 powstanie kościuszkowskie. Po jego klęsce dokonano w 1795 trzeciego ostatecznego rozbioru naszego państwa pomiędzy Rosję, Austrią i Prusy.

Wielu prześladowanych i przybitych po utracie Ojczyzny zwolenników Konstytucji wyjechało za granicę, Tam wkrótce podjęli u boku Napoleona podjęli walkę o niepodległość. Odwoływali się przy tym do doświadczeń Sejmu Wielkiego i Majowej Konstytucji. Po nich robiły to kolejne generacje polskich patriotów.



Jakie znaczenie ma Konstytucja 3 Maja

„Wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu”

Konstytucja 3 Maja była pierwszą w Europie, a drugą na świecie tego rodzaju ustawą. Inspirowała ją zarówno lokalna tradycja jak i postępową myśl europejskiego oświecenia. Była ważną próbą ratowania państwa drogą uzyskanych w politycznej debacie rozwiązań prawnych. Zadawała kłam twierdzeniom, że Polacy nie są w stanie zorganizować sobie samodzielnie politycznego bytu i skazani są na upadek bądź obcą protekcję. Autorzy Konstytucji trafnie zdiagnozowali główne bolączki państwa i podjęli ambitną i ryzykowną, choć zarazem liczącą się z realiami próbę naprawy sytuacji. I mimo, że finalnie próba ta się nie powiodła to stanowiła załączek projektów i działań modernizacyjnych podejmowanych później przez kolejne generacje. Debata polityczna tocząca się w okresie Sejmu Wielkiego powiększyła krąg osób interesujących się losami państwa i nieprzypadkowo z grona zwolenników Konstytucji pochodziło wielu światłych patriotów, kierujących po ostatecznym rozbiorze pierwszymi próbami „wybicia się na niepodległość”. Gdyby „Ustawa Rządowa” i inne ustawy Sejmu Wielkiego zostały zrealizowane Polska miałaby szansę stać się nowoczesnym państwem, wolnym od obcych wpływów, gotowym z czasem do dalszych – bardziej śmiałych – reform politycznych, gospodarczych i społecznych.

Wiwat Maj ! Trzeci Maj!



Konstytucja 3 Maja była określana jako „ostatnia wola i testament gasnącej Ojczyzny”.

Nic więc dziwnego, że wielokrotnie się do niej w naszych dziejach odwoływano, odnosząc się zarówno do konkretnych zapisów, jak i do ogólnej idei tego aktu prawnego oraz do kontekstu politycznego, w którym był on uchwalony. Mimo różnej oceny Konstytucji i jej autorów dzień 3 maja szybko nabrał dla wielu Polaków świątecznego i symbolicznego charakteru.

Po raz pierwszy uroczyscie przypominano fakt uchwalenia Konstytucji już w 1793 roku. Dzień ten świętowali też legioniści gen. Dąbrowskiego i rodacy w Księstwie Warszawskim. Podczas długiej narodowej niewoli kultywowano trzeciomajowe tradycje nieoficjalnie i wbrew zakazom zaborców. Znaczenie tej daty było jednak dla kolejnych pokoleń polskich patriotów oczywiste. Po odzyskaniu niepodległości 29 kwietnia 1919 roku Sejm R.P. uznał dzień 3 maja za święto narodowe i odtąd obchodzono je niezwykle uroczyscie. W czasie okupacji święto znów zostało zakazane toteż w kraju obchodzono je w warunkach konspiracji, nierzadko narażając się na represje. Oficjalnie świętowała wówczas jedynie Polonia i żołnierze Polskich Sił Zbrojnych działający poza granicami.

Po zakończeniu wojny nowe władze tylko w 1946 zorganizowały uroczystości państwowe z okazji Święta 3 Maja. Później komuniści ograniczali swobodę manifestacji organizowanych z tej okazji, a w 1951 święto zostało zniesione. Odtąd zakazywano wywieszania w tym dniu flag narodowych i wszelkich demonstracji, a jedynym azylem dla akcentowania narodowego święta pozostały kościoły. Ponownie – choć ciągle nieoficjalnie – obchodzono rocznicę uchwalenia Konstytucji od 1980 roku, a udział w tych obchodach był wyrazem sprzeciwu wobec rzeczywistości PRL. Formalnie Święto Narodowe Trzeciego Maja przywrócono ustawą Sejmu z 6 kwietnia 1990 roku.

W dniu 3 maja obchodzona jest też uroczystość Matki Bożej Królowej Polski, co symbolicznie i nieprzypadkowo podkreśla rolę religii i Kościoła w kształtowaniu się naszej narodowej tożsamości i w dziejach naszego państwa.

Niezależnie od udziału w państwowych czy kościelnych uroczystościach i od prywatnych pomysłów na spędzenie tego świątecznego dnia, każdy z nas może w prosty sposób zmanifestować 3 maja swą przynależność narodową, przywiązanie do ojczystej historii i tradycji oraz łączność z rodakami w kraju i za granicą. Wystarczy wywiesić biało-czerwoną flagę. Postarajmy się o to by tych flag będących naszym wspólnym symbolem było jak najwięcej.

TEKST I OPRACOWANIE: EWA KOBEL
REDAKCJA TECHNICZNA: PRZEMYSŁAW KOBEL